

ผลของการพัฒนาประเทศต่อความพึงพอใจในชีวิตของคนไทย*

อมรรัตน์ อภินันท์กุล** และ ประสพโชค มั่งสวัสดิ์***

บทคัดย่อ

เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาด้านนี้บ่งชี้คุณภาพชีวิตของคนไทยในอนาคต งานศึกษา
นี้อาศัยข้อมูลการสำรวจคุณภาพชีวิตของคนไทยซึ่งจัดทำโดยสำนักวิจัย สถาบันบัณฑิต
พัฒนบริหารศาสตร์ในระหว่างปี 2550-51 ในการตอบคำถามว่าปัจจัยแวดล้อมทางเศรษฐกิจ
การเมือง สังคม และสิ่งแวดล้อม ตลอดจนปัจจัยส่วนบุคคลและครัวเรือนมีอิทธิพลต่อความ
อยู่ดีมีสุขที่ประเมินจากความพึงพอใจในชีวิตของปัจเจกบุคคลหรือไม่ อย่างไร โดยใช้วิธีการ
ประเมินความพึงพอใจในชีวิตแบบ *Additive Utility* เปรียบเทียบกับการประเมินแบบ *Utility
Decision*

ผลการศึกษา พบว่า แม้ว่าปัจจัยทางเศรษฐกิจในด้านต่าง ๆ เช่น การมีงานทำ รายได้
และค่าใช้จ่ายของครัวเรือน ตลอดจนค่าครองชีพที่สูงขึ้นจะมีผลต่อความพึงพอใจในชีวิตของ
บุคคลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ยังมีปัจจัยอื่น ๆ อีกเป็นจำนวนมากที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจ
ในชีวิตของคนไทยเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปัญหาสิ่งแวดล้อม การได้แสดงความคิดเห็น
ทางการเมือง การเข้าถึงบริการสาธารณสุขภาค ความพึงพอใจในงานที่ทำ ความผูกพัน
ในครอบครัว และการอาศัยอยู่ในชุมชนเป็นเวลานาน เหล่านี้ล้วนมีอิทธิพลต่อการประเมิน
ความพึงพอใจในชีวิตของบุคคลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติด้วย ผลการศึกษานี้จึงสนับสนุน
แนวคิดที่ว่า การพัฒนาประเทศอย่างมีคุณภาพไม่อาจมุ่งเน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจเพียง
ด้านเดียว แต่ควรอาศัยปัจจัยทางสังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อมเป็นส่วนหนึ่งในการประเมิน
การกินดีอยู่ดี (*Wellbeing*) และคุณภาพชีวิตของคนไทยด้วย

คำสำคัญ: คุณภาพชีวิต ความพึงพอใจในชีวิต วิธีการประเมินความพึงพอใจในชีวิต

* ผู้เขียนขอขอบคุณ ศูนย์ศึกษาเศรษฐกิจพอเพียง สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ที่ได้ให้เงินทุนสนับสนุน
งานวิจัยนี้ และขอบคุณสำนักวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ที่อนุเคราะห์ข้อมูล
ข้อคิดเห็นในงานศึกษานี้ทั้งหมดเป็นผู้เขียนเอง และไม่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานใดทั้งสิ้น

** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะพัฒนาการเศรษฐกิจ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
118 ถนนเสรีไทย แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ 10240

*** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะพัฒนาการเศรษฐกิจ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
118 ถนนเสรีไทย แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ 10240

The Impacts of Economic Development on Life Satisfaction of Thai Citizens

Abstract

For the benefit of developing the Quality of Life Index of Thai citizens in the future, this study used the surveyed data on the Quality of Life conducted by the Research Center of the National Institute of Development Administration during 2007-08 to investigate how changes in economic, political, social and environmental factors can influence the wellbeing of Thai households which was measured in the terms of an individual assessment of their own life satisfaction. The study also contrasted whether the quality of life assessment by means of additive utility differed from the utility decision assesment.

Although changes in economic situation such as employment opportunity, households' income and expenditure do have a significant influence on an individual life satisfaction, the study also found many other non-economic factors that contributed significantly to the life satisfaction of Thai households, in particular, the environmental problems, individual freedom to express one own political viewpoint, an accessibility to public services such as education, health care, and, clean water, good family relations, as well as, the length of time living in the community. Results from this study support the idea that an analysis of the quality of development is a multifaceted issue that should incorporate political, social, and environmental aspects in the consideration of the wellbeing of Thai people.

Keywords: *Quality of Life, Life Satisfaction, Additive Utility, Utility Decision*

บทนำ

เนื่องจากการพัฒนาประเทศที่เน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจหรือการขยายตัวของรายได้ประชาชาติเพียงอย่างเดียว ได้ก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมหลายประการที่บั่นทอนความอยู่ดีมีสุข (Wellbeing) ของประชาชน ตัวอย่างเช่น การเกิดชุมชนแออัด ปัญหายาเสพติด อาชญากรรม ขยะและมลพิษ ความเหลื่อมล้ำทางสังคมและเศรษฐกิจทั้งในด้านการศึกษา การเข้าถึงบริการสาธารณสุขขั้นพื้นฐาน โอกาสการมีงานทำ และอื่น ๆ อีกมากมาย เหล่านี้ล้วนสะท้อนถึงการพัฒนาประเทศที่ขาดสมดุล เป็นอุปสรรคต่อการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และเป็นปัจจัยเสี่ยงสำหรับการพัฒนาประเทศอย่างสมดุลยั่งยืน บริบททางสังคมดังกล่าวจึงถูกพิจารณาว่ามีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน และจำเป็นต้องได้รับการดูแลควบคู่ไปกับการเติบโตทางเศรษฐกิจ

นักเศรษฐศาสตร์การพัฒนาที่มีชื่อเสียงหลายท่าน จึงได้พัฒนาดัชนีเพื่อวัดระดับคุณภาพชีวิตของพลเมืองเพื่อสะท้อนให้เห็นว่า การพัฒนาทางเศรษฐกิจมีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของพลเมืองอย่างไร ดัชนีคุณภาพชีวิตจึงได้รับการพิจารณาว่าเป็นตัวบ่งชี้การพัฒนาประเทศในเชิงคุณภาพ เพราะเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาประเทศ ก็คือ ความอยู่ดีมีสุข (Wellbeing) หรือคุณภาพชีวิต (Quality of Life) ที่ดีขึ้นของคนในชาตินั้นเอง อย่างไรก็ตาม ยังไม่มีการพัฒนาดัชนีชี้คุณภาพชีวิตของคนไทยแต่ประการใด

งานศึกษานี้ได้อาศัยข้อมูลการสำรวจคุณภาพชีวิตของคนไทย ซึ่งสำนักวิจัยของสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (หรือนิด้า) ได้ทำการสำรวจและเก็บข้อมูลอย่างต่อเนื่องทุกปี เพื่อประเมินปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตของคนไทย โดยคุณภาพชีวิตในที่นี้ประเมินจากความพึงพอใจในชีวิตของปัจเจกบุคคลที่มีต่อสภาพสิ่งแวดล้อม การพักผ่อน การทำงาน ครอบครัว และความพึงพอใจในชีวิตโดยรวม โดยมีวัตถุประสงค์หลัก คือ เพื่อแยกแยะปัจจัยทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในชีวิตของคนไทยในด้านต่าง ๆ และเพื่อเปรียบเทียบว่าการประเมินความพึงพอใจในชีวิตแบบ Additive Utility ให้ผลการประเมินที่เหมือนหรือต่างจากการประเมินแบบ Utility Decision อีกทั้งเพื่อเปรียบเทียบผลที่ได้จากการศึกษานี้กับงานศึกษาของ Helliwell (2008) ซึ่งวิเคราะห์ความพึงพอใจในชีวิตของคนในประเทศต่าง ๆ จำนวน 75 แห่งทั่วโลก

การศึกษานี้เป็นงานวิจัยขั้นแรกที่ศึกษาเปรียบเทียบการประเมินความพึงพอใจในชีวิตทั้งสองรูปแบบ และเป็นงานชิ้นแรกที่ประเมินความพึงพอใจในชีวิตในบริบทของสังคมไทยที่ยังไม่เคยมีมาก่อน ผลการศึกษา พบว่า การประเมินความพึงพอใจในชีวิตทั้งสองแบบให้ผลที่สอดคล้องกัน กล่าวคือ นอกเหนือจากปัจจัยทางเศรษฐกิจแล้ว ปัจจัยทางการเมือง สังคม และสิ่งแวดล้อม ต่างก็มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในชีวิตของบุคคลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งความพึงพอใจในสิ่งแวดล้อม การพักผ่อน การทำงาน ชีวิตครอบครัว และความพึงพอใจในชีวิตโดยรวม ผลการศึกษานี้ให้หลักฐานสนับสนุนอย่างชัดเจนว่า การพัฒนาตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตของคนไทยในอนาคต จำเป็นอย่างยิ่ง

ที่ต้องพิจารณางองค์ประกอบทางการเมือง สังคม และสิ่งแวดล้อม เพื่อสร้างตัวบ่งชี้คุณภาพของการพัฒนาประเทศที่นอกเหนือจากการเติบโตทางเศรษฐกิจ

บทความนี้มี 5 ส่วนด้วยกัน ส่วนที่หนึ่งเป็นบทนำดังกล่าวแล้ว ส่วนที่สองเป็นการทบทวนวรรณกรรมในต่างประเทศ ซึ่งมีการศึกษาเรื่องคุณภาพชีวิตทั้งในระดับมหภาค และจุลภาค โดยการศึกษาในที่นี้จะใช้กรอบการวิเคราะห์ของ Helliwell (2008) ที่เป็นการศึกษาในระดับปัจเจกบุคคลเป็นแนวทางในการพิจารณา ส่วนที่สามอธิบายข้อมูลคุณภาพชีวิตของคนไทย และแบบจำลองที่ใช้ในการศึกษา ส่วนที่สี่อภิปรายผลการศึกษา แล้วนำเสนอบทสรุปและข้อเสนอแนะในส่วนที่ห้าซึ่งเป็นส่วนสุดท้าย

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

องค์การสหประชาชาติและองค์การระหว่างประเทศหลายแห่งได้พยายามคิดค้นดัชนีที่สะท้อนถึงคุณภาพของการพัฒนาประเทศที่นอกเหนือจากการเติบโตทางเศรษฐกิจ ดัชนีสำคัญที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย คือ ดัชนีการพัฒนามนุษย์ (Human Development Index: HDI)¹ ซึ่งจัดทำขึ้นโดย UNDP ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ คือ การคาดคะเนความยืนยาวของอายุขัย (Life Expectancy Index) อัตราการอ่านออกเขียนได้ของผู้ใหญ่ (Adult Literacy Index) อัตราการเข้าโรงเรียนของเด็กวัยเรียน (Gross Enrollment Index) และรายได้ประชาชาติต่อหัว (GDP per capita) จึงเห็นได้ว่าดัชนีการพัฒนามนุษย์ หรือ HDI นี้สะท้อนถึงความสำคัญของการพัฒนาคนควบคู่ไปกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากประเทศพัฒนาแล้วส่วนใหญ่จะสามารถจัดสรรบริการสาธารณสุขและบริการทางการศึกษาแก่พลเมืองของประเทศได้อย่างทั่วถึง มีมาตรฐานสูงกว่าประเทศกำลังพัฒนา องค์ประกอบทั้งสองของ HDI จึงมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับระดับรายได้ประชาชาติต่อหัวของประเทศ HDI จึงถูกโจมตีว่าไม่ได้เป็นเครื่องชี้วัดระดับการพัฒนาประเทศที่แตกต่างไปจากระดับรายได้ประชาชาติต่อหัวของประเทศแต่ประการใด

นอกจากค่า HDI แล้วยังมีการใช้ตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตในรูปแบบอื่น ๆ อีกมากมาย ซึ่ง Dugupta and Weale (1992) กล่าวว่า ตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตอาจแบ่งอย่างกว้าง ๆ เป็นสองลักษณะ คือ 1) ตัวชี้วัดที่แสดงถึงองค์ประกอบของการมีคุณภาพชีวิตที่ดี (Constituents) และ 2) ตัวชี้วัดที่แสดงถึงการเข้าถึงทรัพยากรหรือการมีปัจจัย (Determinants) ที่จะนำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดี ตัวอย่างของตัวชี้วัดประเภทแรก ได้แก่ ดัชนีที่เกี่ยวกับสุขภาพ สวัสดิการสังคม สิทธิและเสรีภาพ

¹ โดยได้รับการพัฒนามาจาก The Physical Quality of Life Index ของ Morris (1979) ซึ่งคำนวณจากค่าเฉลี่ยไม่ถ่วงน้ำหนักของ อัตราการอ่านออกเขียนได้ (Literacy) อัตราการตายของทารก (Infant Mortality) และการคาดคะเนความยืนยาวของอายุขัย (Life Expectancy)

ของพลเมือง เป็นต้น ส่วนตัวอย่างของตัวชี้วัดประเภทที่สอง คือ ดัชนีที่บ่งชี้ถึงการมีอาหาร เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย น้ำสะอาด การได้รับบริการด้านสาธารณสุข ความช่วยเหลือทางกฎหมาย การมีรายได้ เป็นต้น

ตัวอย่างของดัชนีวัดคุณภาพการพัฒนาประเทศที่มีการอ้างถึง คือ ดัชนีความอยู่ดีมีสุขของประเทศ (Indexes of the Wellbeing of the Nations) ของ Prescott-Allen (2001) ซึ่งประกอบไปด้วยดัชนีสี่ตัว ได้แก่ Human-Wellbeing Index, Ecosystem Wellbeing Index, Socio-economic Wellbeing Index และ Stress Index โดยดัชนีของ Prescott and Allen นี้ ถือเป็นดัชนีที่ผสมผสานตัวชี้วัดทั้งทางด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) กับตัวชี้วัดคุณภาพทางด้านเศรษฐกิจและสังคมเข้าด้วยกัน ส่วนดัชนีแสดงความก้าวหน้าทางสังคม (Index of Social Progress) ของ Estes (1997) นั้นเป็นดัชนีที่มีชื่อเสียงมากเช่นกัน โดยแสดงถึงลักษณะแวดล้อมทางสังคมใน 10 ด้านด้วยกัน คือ การศึกษา สุขภาพ สถานะของผู้หญิง การป้องกันประเทศ สถานภาพทางเศรษฐกิจ ลักษณะประชากร ลักษณะภูมิศาสตร์ การมีส่วนร่วมทางการเมือง ความหลากหลายของวัฒนธรรม และสวัสดิการสังคม

นอกจากการสร้างดัชนีเพื่อวัดคุณภาพของการพัฒนาประเทศแล้ว ยังมีการใช้ตัววัดคุณภาพชีวิตในแต่ละด้านเป็นเครื่องบ่งชี้ระดับการพัฒนาประเทศเช่นกัน ตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตที่เป็นที่ยอมรับว่ามีความครอบคลุมและอ้างอิงอย่างแพร่หลาย คือ งานศึกษาของ Easterly (1999) ซึ่งวัดคุณภาพชีวิตของคนในเจ็ดมิติด้วยกัน โดยมีทั้งองค์ประกอบที่แสดงถึงของการมีคุณภาพชีวิตที่ดีและปัจจัยที่แสดงถึงการเข้าถึงทรัพยากรที่นำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดี ตัวชี้วัดทั้งเจ็ดมิติแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1: ตัววัดคุณภาพชีวิต

	- อิสรภาพจากการถูกยึด
	- การยกเลิกสัญญาของรัฐบาล
	- คุณภาพของข้าราชการ
	- การบังคับกฎหมาย
1. สิทธิบุคคลและประชาธิปไตย	- อิสรภาพจากการคอร์รัปชัน
	- เสรีภาพของพลเมือง
	- การจัดอันดับสิทธิมนุษยชน
	- สัดส่วนแรงงานเด็ก (อายุ 10-14 ปี)
	- สิทธิทางการเมือง
	- ดัชนีชี้วัดความเป็นอิสระของการเมืองจากการทหาร

ตารางที่ 1: ตัววัดคุณภาพชีวิต (ต่อ)

2. ความมั่นคงทางการเมือง และสงคราม	- การเปลี่ยนคณะรัฐมนตรี - อัตราการตายต่อประชากรจากความรุนแรงทางการเมือง - การหยุดงาน - จำนวนการลอบสังหารต่อประชากร 1 ล้านคนต่อปี - จำนวนการทำรัฐประหาร (Coups) ต่อปี - จำนวนการปฏิวัติหรือการเปลี่ยนแปลงการปกครอง (Revolutions) ต่อปี - การกวาดล้างทางการเมือง (Purges) - การก่อจลาจล - อัตราการตายต่อประชากรจากสงคราม - อิสรภาพจากความเสี่ยงของความขัดแย้งภายนอก - อิสรภาพจากความเสี่ยงของสงครามกลางเมือง - การปราศจากความตึงเครียดทางเชื้อชาติ - สัดส่วนของการเข้าร่วมการแบ่งแยกดินแดน
3. การศึกษา	- จำนวนปีที่เข้าเรียนของผู้ใหญ่ - อัตราการอ่านออกเขียนได้ - สัดส่วนของประชากรที่ไม่ได้เข้าเรียน - สัดส่วนการลงทะเบียนเรียนระดับสูง - สัดส่วนการลงทะเบียนเรียนระดับมัธยม - สัดส่วนการลงทะเบียนเรียนระดับประถม - จำนวนพิพิธภัณฑ์ต่อประชากร - จำนวนเรื่องหนังสือที่พิมพ์ต่อประชากร

ตารางที่ 1: ตัววัดคุณภาพชีวิต (ต่อ)

4. สุขภาพ	- การคาดคะเนความยืนยาวของอายุขัยตอนเกิด - อัตราการตายของทารก - อัตราการตายของเด็กอายุต่ำกว่า 5 ปี - ปริมาณแคลอรีบริโภคต่อวัน - ปริมาณโปรตีนบริโภคต่อวัน - จำนวนเตียงในโรงพยาบาลต่อประชากร - จำนวนแพทย์ต่อประชากร - จำนวนพยาบาลต่อประชากร - สัดส่วนการเข้าถึงแหล่งน้ำที่สะอาด - สัดส่วนการเข้าถึงแหล่งน้ำที่สะอาดในเขตชนบท - สัดส่วนการเข้าถึงแหล่งน้ำที่สะอาดในเขตเมือง - สัดส่วนการเข้าถึงสุขาภิบาล - สัดส่วนการเข้าถึงสุขาภิบาลในเขตชนบท - สัดส่วนการเข้าถึงสุขาภิบาลในเขตเมือง
5. การคมนาคมและโทรคมนาคม	- สัดส่วนถนนที่มีการปูพื้นผิวต่อถนนทั้งหมด - ความยาวถนนต่อประชากร - ระยะทางรถไฟ ไมล์ต่อตารางไมล์ - จำนวนโทรศัพท์ต่อประชากร - จำนวนนาฬิกาของเทร็กซ์ระหว่างประเทศต่อประชากร - จำนวนโทรเลขต่อประชากร - จำนวนวิทยุต่อประชากร - จำนวนโทรทัศน์ต่อประชากร - จำนวนจดหมายต่อประชากร - จำนวนโทรสารต่อประชากร
6. ความไม่เท่าเทียมของชนชั้นและเพศ	- ค่าสัมประสิทธิ์ Gini - ส่วนแบ่งรายได้ของผู้มีรายได้ต่ำสุด 20% - ส่วนแบ่งรายได้ของผู้มีรายได้ปานกลาง 60% - ส่วนแบ่งรายได้ของผู้มีรายได้สูงสุด 20% - สัดส่วนปีที่เข้าเรียนของหญิงต่อชาย (อายุ 26 ปีขึ้นไป) - อัตราอ่านออกเขียนได้ของหญิงต่อชาย - สัดส่วนการลงทะเบียนเรียนระดับประถมศึกษาของหญิงต่อชาย - สัดส่วนการลงทะเบียนเรียนระดับมัธยมศึกษาของหญิงต่อชาย - สัดส่วนการลงทะเบียนเรียนระดับสูงของหญิงต่อชาย

ตารางที่ 1: ตัววัดคุณภาพชีวิต (ต่อ)

	- อัตราการฉ้อโกงต่อประชากร
	- อัตราภาพจากการก่อการร้ายทางการเมือง
	- อัตราการฆาตกรรมต่อประชากร
	- อัตราการฆาตกรรมโดยไม่เจตนาต่อประชากร
	- อัตราการปล้นต่อประชากร
	- การข่มขืนต่อประชากร
	- คดียาเสพติดต่อประชากร
7. สิ่งไม่ต่าง ๆ	- การปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ต่อประชากร
	- การปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ของอุตสาหกรรมต่อประชากร
	- การปล่อยก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ต่อประชากร
	- การปล่อยก๊าซไนโตรเจนออกไซด์ต่อประชากร
	- ปริมาณสารแขวนลอย
	- อัตราการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่าต่อปี
	- การสร้างขยะมูลฝอยต่อประชากร
	- การบาดเจ็บจากการทำงานต่อแรงงาน 1,000 คน
	- จำนวนคนฆ่าตัวตายต่อประชากร

ที่มา: Easterly (1999)

ตัววัดคุณภาพชีวิตดังกล่าวข้างต้น ได้ถูกใช้เป็นเครื่องวัดความสำเร็จของการพัฒนาประเทศ ซึ่งจากการศึกษาโดยใช้ข้อมูลระหว่างประเทศก็ให้ผลในลักษณะเดียวกับผลที่ได้จากการศึกษาที่ใช้ค่า HDI กล่าวคือ พบความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างรายได้ประชาชาติกับคุณภาพชีวิต เช่น จากการศึกษาของ Dugupta and Weale (1992) ซึ่งเพิ่มตัววัดทางด้านสิทธิของพลเมืองและเสรีภาพทางการเมือง นอกเหนือจากการคาดการณ์ความยืนยาวของอายุขัย อัตราการตายของทารก และอัตราการอ่านออกเขียนได้ของผู้ใหญ่ ผลจากการศึกษาประเทศยากจน 51 ประเทศ พบว่าประเทศที่ประชากรมีสิทธิและเสรีภาพมากกว่าจะเป็นประเทศที่มีรายได้สูงกว่า มีค่าคาดการณ์ความยืนยาวของอายุขัยที่ยาวกว่า และมีอัตราการตายของทารกที่ต่ำกว่า แต่ตัววัดสิทธิและเสรีภาพกลับมีความสัมพันธ์เชิงลบกับอัตราการอ่านออกเขียนได้

สำหรับ Easterly (1999) ที่ได้ใช้ข้อมูลขนาดใหญ่ในการศึกษาคุณภาพชีวิตทั้งเจ็ดมิติ (ตารางที่ 1) ของประเทศต่าง ๆ ในช่วงสี่ทศวรรษ (1960-1990) ก็พบผลที่สอดคล้องกับงานอื่นว่า เมื่อเปรียบเทียบระหว่างประเทศแล้ว ประเทศที่รวยกว่าจะมีคุณภาพชีวิตที่ดีกว่าประเทศยากจน นอกจากนี้ Easterly (1999) ยังพบด้วยว่ามีตัววัดคุณภาพชีวิตจำนวนน้อยมากที่มีค่าดีขึ้นเมื่อเวลาผ่านไป และพบความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพชีวิตกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจไม่มากนัก คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นส่วนใหญ่เป็นผลมาจากปัจจัยภายนอกเมื่อกำหนดให้รายได้ประชาชาติ

คงที่ ซึ่ง Easterly อธิบายว่าสาเหตุอาจเนื่องมาจากประเทศต้องใช้เวลาในการที่การเติบโตทางเศรษฐกิจจะส่งผลให้ระดับคุณภาพชีวิตของคนในประเทศดีขึ้น ดังที่งานศึกษาเศรษฐศาสตร์ในเชิงประวัติศาสตร์ (Economic History) ของ Fogel (1994) และ Morris (1979) ได้กล่าวว่า กว่าที่ประชาชนจะได้รับผลประโยชน์จากการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจนั้นต้องใช้เวลา 40-100 ปี ซึ่งงานของ Easterly มีข้อมูลสนับสนุนเกินกว่าที่จะแสดงให้เห็นผลดังกล่าวได้

นอกจากงานศึกษาการพัฒนาประเทศที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตของบุคคลในระดับมหภาคแล้ว ยังมีงานศึกษาเรื่องคุณภาพชีวิตในระดับจุลภาคอีกเป็นจำนวนมาก โดยนักเศรษฐศาสตร์จุลภาคให้ปัจเจกบุคคลเป็นผู้ประเมิน 'ความพึงพอใจในชีวิต' (Life Satisfaction) ของตนเอง เพื่อแสดงว่าคนในสังคมมีความพึงพอใจต่อชีวิตความเป็นอยู่ของตนมากน้อยเพียงใด ได้รับผลกระทบจากนโยบายของรัฐ หรือการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจอย่างไรบ้าง เพื่อสะท้อนถึงผลของการพัฒนาประเทศต่อความอยู่ดีกินดี (Wellbeing) ของประชาชนจากการประเมินความพึงพอใจในชีวิตของบุคคลเอง

อนึ่ง 'ความพึงพอใจในชีวิต' และ 'คุณภาพชีวิต' อาจไม่ใช่สิ่งเดียวกัน หากพิจารณาคุณภาพชีวิตตามมาตรฐานทางการแพทย์ หรือมาตรฐานการครองชีพของแต่ละประเทศ เนื่องจากความพึงพอใจในชีวิตเป็นการประเมินคุณภาพชีวิตแบบอัตนัย (Self-assessment) จึงมีลักษณะที่แตกต่างจากดัชนีคุณภาพชีวิตในระดับมหภาคดังกล่าวข้างต้น จึงก่อให้เกิดคำถามว่า 'ความพึงพอใจในชีวิต' หรือ 'Life Satisfaction' ที่ประเมินโดยปัจเจกบุคคลนั้นสามารถใช้เป็นเครื่องบ่งชี้ระดับความอยู่ดีมีสุข (Wellbeing) ของพลเมืองหรือคุณภาพของการพัฒนาประเทศที่เชื่อถือได้มากน้อยเพียงใด

จากทฤษฎีการปรับตัว (Adaptation Theory) ของนักจิตวิทยา Brickman and Campbell (1971) มองว่าปัจเจกบุคคลมีลักษณะส่วนตัวของตนเอง อันเป็นลักษณะทางพันธุกรรมที่ทำให้คนบางคนมองโลกในแง่ดีและมีความพึงพอใจในชีวิต ในขณะที่บางคนมองโลกในแง่ร้ายและไม่มี ความพึงพอใจ ความพึงพอใจในชีวิตจึงเป็นลักษณะส่วนตัวของบุคคลมากกว่าเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยภายนอก Brickman and Campbell (1971) อธิบายว่า มนุษย์ทุกคนมี 'Set Point' ของตนเอง ที่เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ ๆ ในชีวิต เช่น การถูกลี้อเตอรีรางวัลที่หนึ่ง หรือ การประสบอุบัติเหตุร้ายแรง แม้ว่าในระยะแรกที่เกิดเหตุการณ์ขึ้นความพึงพอใจต่อชีวิตของคนอาจเปลี่ยนไป แต่ภายหลังระยะเวลาหนึ่งเมื่อมีการปรับตัว (Adaptation) กับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแล้ว ความพึงพอใจของบุคคลจะกลับไปสู่ 'Set Point' เดิมของตนเอง แต่จากการทดสอบด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ในงานศึกษาของ Brickman, Coates and Janoff-Bullman (1978) และงานของ Lucas, Clark, Georgellis and Diener (2003) ที่อาศัยตัวอย่างซ้ำ (Panel Data) ของประเทศเยอรมนี ต่างสรุปตรงกันว่าแม้ว่าบุคคลมีความสามารถในการปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงใหญ่ ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิต แต่การปรับตัวที่เกิดขึ้นจะไม่สมบูรณ์ (Incomplete Adaptation) บุคคลจะไม่กลับไปสู่ 'Set Point' เดิมของตนเองภายหลังการเปลี่ยนแปลงใหญ่ที่เกิดขึ้น ความพึงพอใจ

ในชีวิตจึงสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงภายนอกต่อชีวิตความเป็นอยู่หรือสวัสดิการของบุคคล (Welfare) ได้ในระดับหนึ่ง

นอกจากนี้ ในงานศึกษาจำนวนหนึ่ง เช่น งานศึกษาของ Easterlin (1974), Luttmer (2005), และ Helliwell and Huang (2008) พบว่า คนโดยทั่วไปมักประเมินความพึงพอใจในชีวิตในลักษณะสัมพันธ์กับผู้อื่น (Peer Effect) งานศึกษาเหล่านี้ พบว่า รายได้ของเพื่อนบ้านมีผลกระทบในทางลบ (Negative Externality Effect) ต่อความพึงพอใจในชีวิตของบุคคล แต่จากการศึกษาเปรียบเทียบโดยใช้ข้อมูลระหว่างประเทศจำนวน 75 ประเทศ Helliwell (2008) พบว่า ขนาดของผลกระทบภายนอกดังกล่าวมีความแตกต่างกันมากในแต่ละประเทศ Helliwell ได้อธิบายว่า ความแตกต่างนี้สะท้อนถึงลักษณะที่แตกต่างกันระหว่างประเทศในทางสังคม เศรษฐกิจ ระบบสถาบัน วัฒนธรรม ความเชื่อ และปัจจัยอื่น ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการประเมินความพึงพอใจในชีวิตของบุคคลในแต่ละประเทศ

Helliwell จึงได้สรุปว่าปัจจัยที่มีผลต่อความพึงพอใจในชีวิตของบุคคลอาจจำแนกเป็นสองกลุ่มใหญ่ ๆ คือ 1) ลักษณะส่วนบุคคล (Personal Characteristics) อันได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรสฯ และ 2) ลักษณะทางสังคม (Social Context) ในมิติต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น ความเข้าใจที่ถูกต้องต่อบริบททางสังคมและเศรษฐกิจที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในชีวิต จะช่วยให้เราสามารถกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศที่สอดคล้องกับความต้องการของคนในสังคมได้ดีขึ้น นอกจากนี้ ความพึงพอใจในชีวิตยังสามารถใช้เป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการวิเคราะห์ผลกระทบอันเนื่องมาจากนโยบายสาธารณะต่อสวัสดิการทางสังคมของพลเมือง โดยประเมินจากการเปลี่ยนแปลงความพึงพอใจของบุคคลก่อนและหลังการดำเนินนโยบาย

อนึ่ง ในการทดลองเชิงเศรษฐศาสตร์ Kahneman, Wakker and Sarin (1997) พบว่า การประเมินความพึงพอใจในชีวิตจากความทรงจำ (Remembered Wellbeing) มีค่าไม่เท่ากับการประเมินความพึงพอใจในชีวิตจากประสบการณ์ (Experienced Wellbeing) ตัวอย่างเช่น คะแนนที่ได้จากการประเมินความพึงพอใจหลังการชมภาพยนตร์ทั้งหมด (Remembered Assessment) ย่อมแตกต่างจากคะแนนที่ได้หากให้ผู้ชมทำการประเมินภาพยนตร์ในแต่ละตอนแล้วนำคะแนนมารวมกัน (Sum of Momentary Pleasure and Pain) นักเศรษฐศาสตร์ที่ศึกษาเรื่องความพึงพอใจในชีวิตส่วนใหญ่มีความเห็นว่าการประเมินความพึงพอใจในชีวิตจากความทรงจำเป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับการตัดสินใจของผู้บริโภค (Utility Decision) เพราะคนโดยทั่วไปมักตัดสินใจที่จะทำ (หรือไม่ทำ) กิจกรรมหนึ่งใดจากความทรงจำของตนเอง เช่น การตัดสินใจไปเที่ยวสถานที่ที่เคยได้รับความประทับใจในอดีตมากกว่าการตัดสินใจไปเที่ยวโดยประมวลจากเหตุการณ์ที่เคยเกิดขึ้นในอดีต อย่างไรก็ตาม Kahneman (1999) แย้งว่าการประเมินความพึงพอใจจากประสบการณ์ชีวิตในแต่ละขั้นตอน (Moment-by-moment Assessment) เป็นการประเมินที่ไม่มีอคติ (Objective Evaluation) จึงน่าจะมีน้ำหนักเชื่อถือมากกว่าการประเมินความพึงพอใจในชีวิตจากความทรงจำ

และสอดคล้องกับแนวคิดของ Jeremy Bentham (อ้างอิงใน Helliwell (2008)) นักเศรษฐศาสตร์ที่มีชื่อเสียงซึ่งเสนอให้วัดสวัสดิการทางสังคมจากผลรวมของความพึงพอใจของปัจเจกบุคคลในสังคม (Additive Social Welfare)

แม้ว่านักเศรษฐศาสตร์หลายคนยังมีความคิดเห็นที่ขัดแย้งกันในเรื่องวิธีการวัดความพึงพอใจในชีวิต แต่งานวิจัยทั้งหมดต่างมีความเห็นสอดคล้องกันว่า การประเมินความพึงพอใจในชีวิตของบุคคลเป็นแนวทางที่สามารถใช้วัดระดับความอยู่ดีกินดี (Wellbeing) ของประชาชนได้ เนื่องจากปัจเจกชนบุคคลเป็นผู้ที่ทราบสภาพความเป็นอยู่ของตนเองได้ดีที่สุด จึงน่าจะสามารถประเมินขนาดของผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมต่อชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองได้ดีที่สุดด้วย

สำหรับประเทศไทย ได้มีการศึกษาผลกระทบของการพัฒนาประเทศต่อคุณภาพชีวิตของคนไทยอยู่บ้างโดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แต่ยังไม่มีการคิดค้นดัชนีชี้วัดคุณภาพชีวิตแต่อย่างใด งานศึกษาที่น่าอัศจรรย์ข้อมูลการสำรวจคุณภาพชีวิตของคนไทย ซึ่งสำนักวิจัย แห่งสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (หรือนิด้า) ได้ทำการสำรวจและเก็บข้อมูลอย่างต่อเนื่องทุกปี เพื่อนำมาวิเคราะห์ใน 2 ประเด็น คือ 1) ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในชีวิตของคนไทยว่ามีลักษณะที่เหมือนหรือแตกต่างจากผลการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างประเทศของ Helliwell (2008) และ 2) เปรียบเทียบผลการประเมินความพึงพอใจในชีวิตแบบ Additive Utility กับการประเมินแบบ Utility Decision

การศึกษานี้จะเป็นการศึกษาแรกที่เปรียบเทียบผลที่ได้จากการประเมินความพึงพอใจในชีวิตทั้งสองแบบ อีกทั้งเป็นงานศึกษาที่ประเมินความพึงพอใจในชีวิตในบริบทของสังคมไทยที่ยังไม่เคยมีการศึกษามาก่อน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อวิเคราะห์ผลพวงของการพัฒนาประเทศทั้งในเชิงสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองต่อความพึงพอใจในชีวิต เพื่อเป็นพื้นฐานในการระดมความคิดเห็นและเป็นปัจจัยนำเข้าในการพัฒนาดัชนีที่สะท้อนถึงคุณภาพชีวิตของคนไทยต่อไป

ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา และแบบจำลองในการวิเคราะห์

ข้อมูลคุณภาพชีวิตของคนไทย

ดังกล่าวแล้วว่า สำนักวิจัยของนิด้าได้ทำการสำรวจข้อมูลคุณภาพชีวิตของประชากรไทยในทุกปีโดยสอบถามความพึงพอใจในชีวิตของผู้ตอบแบบสอบถามใน 5 ประเด็นหลัก คือ 1) ความพึงพอใจในสิ่งแวดล้อม 2) ความพึงพอใจในการพักผ่อนหย่อนใจ 3) ความพึงพอใจในชีวิตการทำงาน 4) ความพึงพอใจในชีวิตครอบครัว และ 5) ความพึงพอใจในชีวิตความเป็นอยู่โดยรวม

ผู้ตอบแบบสอบถามจะให้คะแนน 0-10 สำหรับความพึงพอใจในแต่ละด้าน งานศึกษานี้อาศัยข้อมูลการสำรวจในช่วงระหว่างปี 2550 และ 2551 เพื่อวิเคราะห์ว่าการประมาณการ

โดยใช้คะแนนเฉลี่ยในข้อ 1-4 ซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นการวัดความพึงพอใจแบบ Additive Utility จะให้ผลการศึกษาที่เหมือนหรือแตกต่างจากการวิเคราะห์ความพึงพอใจในชีวิตความเป็นอยู่โดยรวมโดยใช้คะแนนจากข้อ 5 เพียงข้อเดียว อันเป็นการวัดความพึงพอใจแบบ Utility Decision ที่สอดคล้องกับ Helliwell (2008)

ตารางที่ 2 แสดงค่าเฉลี่ยการประเมินความพึงพอใจในชีวิตของคนไทยในระหว่างปี 2550 และ 2551 พึงสังเกตว่า แม้ว่าค่าเฉลี่ยความพึงพอใจในชีวิตในปี 2550 มีค่าใกล้เคียงกับค่าเฉลี่ยในปี 2551 แต่การทดสอบผลต่างของค่าเฉลี่ยในแต่ละมิติด้วย t-test ปฏิเสธสมมติฐานที่ว่าค่าเฉลี่ยทั้งสองมีค่าเท่ากัน การศึกษานี้จึงใช้ข้อมูลทั้งสองปีร่วมกันในการวิเคราะห์

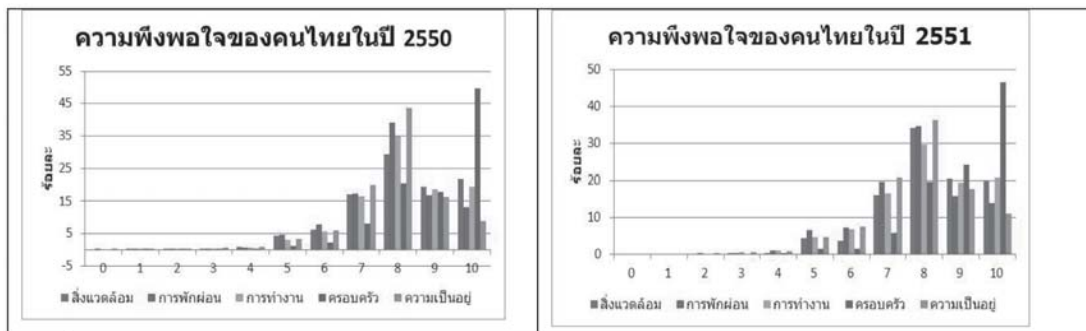
ตารางที่ 2: ค่าเฉลี่ยความพึงพอใจในชีวิตของคนไทยในมิติต่าง ๆ

ชื่อตัวแปร	ความหมาย	2550		2551		T-test ผลต่าง ของค่าเฉลี่ย
		ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน	
		มาตรฐาน	มาตรฐาน	มาตรฐาน	มาตรฐาน	
Environment	ความพึงพอใจในสิ่งแวดล้อม	8.1437	1.4682	8.1834	1.3923	0.1738
Recreation	ความพึงพอใจในการพักผ่อน	7.9012	1.3814	7.8071	1.4906	0.0023
Worklife	ความพึงพอใจชีวิตการทำงาน	8.1433	1.3857	8.0694	1.5378	0.0402
Familylife	ความพึงพอใจชีวิตครอบครัว	8.9904	1.2555	9.0058	1.2270	0.5568
Overalllife	ความพึงพอใจชีวิตความเป็นอยู่	7.8416	1.2858	7.8123	1.3982	0.2614

ที่มา: ข้อมูลการสำรวจคุณภาพชีวิตของคนไทย ปี 2550-51 โดยสำนักวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

เมื่อพิจารณา ร่วมกับการแจกแจงความถี่ในภาพที่ 1 จะเห็นว่าความพึงพอใจในชีวิตของคนไทยโดยเฉลี่ยมีค่าค่อนข้างสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งความพึงพอใจกับชีวิตครอบครัวซึ่งร้อยละ 50 ของตัวอย่างในปี 2550 และร้อยละ 47 ในปี 2551 ให้คะแนนความพึงพอใจต่อชีวิตครอบครัวเต็ม 10 คะแนน

จากการวิเคราะห์ค่าสหสัมพันธ์ของความพึงพอใจทั้ง 5 ประการ ตารางที่ 3 พบว่าความพึงพอใจทั้งหมดมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกัน (Positive Correlation) โดยความพึงพอใจในชีวิตครอบครัวมีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในการทำงานมากที่สุดด้วยค่าสัมประสิทธิ์ของสหสัมพันธ์ประมาณ 0.3 และมีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในการพักผ่อนน้อยที่สุดที่ 0.2 ค่าสหสัมพันธ์ที่เป็นบวกแสดงว่า หากความพึงพอใจในชีวิตครอบครัวของบุคคลเพิ่มขึ้น ความพึงพอใจในด้านอื่น ๆ ของบุคคลดังกล่าวก็จะเพิ่มขึ้นด้วย

ที่มา: ข้อมูลการสำรวจคุณภาพชีวิตของคนไทย ปี 2550-51 โดยสำนักวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

ภาพที่ 1: การแจกแจงความถี่ของความพึงพอใจของคนไทย ปี 2550 และ 2551

อนึ่ง การแยกคำถามความพึงพอใจในชีวิตในมิติต่าง ๆ ออกจากกัน ทำให้ข้อมูลการสำรวจคุณภาพชีวิตของคนไทยที่นี้จัดทำขึ้น มีลักษณะโดดเด่นและแตกต่างจากข้อมูลการสำรวจความพึงพอใจในชีวิตของต่างประเทศ โดยข้อมูล World Value Survey และ Gallup World Poll จะสอบถามความพึงพอใจในชีวิตความเป็นอยู่โดยรวมเพียงข้อเดียว แบบสอบถามของ World Value Survey ให้คะแนนความพึงพอใจในชีวิตระหว่าง 1 ถึง 10 ในขณะที่การสำรวจของนิด้า ให้คะแนน 0 ถึง 10 ส่วน Gallup World Poll นั้นให้ผู้ตอบแบบสอบถามจินตนาการชีวิตเป็นขั้นบันได 1-10 แล้วให้พิจารณาว่าความพึงพอใจในชีวิตโดยรวมของตนเอง ณ ปัจจุบันอยู่ที่ขั้นใด ขั้นใด ความแตกต่างของการให้คะแนน 1-10 กับ 0-10 และวิธีการตั้งคำถามที่แตกต่างกันนี้อาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ผลการประมาณการความพึงพอใจในชีวิตที่ได้จากงานศึกษาหนึ่งแตกต่างจากงานศึกษาอื่น Helliwell (2008) พบว่า ค่าที่ได้จากการประมาณการความพึงพอใจในชีวิตด้วยข้อมูล Gallup World Poll มีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานต่ำกว่า หรืออีกนัยหนึ่งมีความแม่นยำสูงกว่าการประมาณการด้วยข้อมูล World Value Survey

ในที่นี้จะอาศัยข้อมูลการสำรวจคุณภาพชีวิตของนิด้าในการวิเคราะห์ว่า วิธีการเก็บข้อมูลของประเทศไทยให้ผลการประมาณการที่สอดคล้องกับงานศึกษาของ Helliwell (2008) ที่เปรียบเทียบข้อมูล World Value Survey กับ Gallup World Poll หรือไม่ อย่างไร

ตารางที่ 3: ค่าสหสัมพันธ์ของความพึงพอใจในชีวิตในด้านต่าง ๆ

	สิ่งแวดล้อม	การพักผ่อน	การทำงาน	ครอบครัว
สิ่งแวดล้อม	1			
การพักผ่อน	0.2416	1		
การทำงาน	0.2549	0.2673	1	
ครอบครัว	0.2333	0.1985	0.2973	1

แบบจำลองที่ใช้ในการวิเคราะห์

เพื่อที่จะเปรียบเทียบผลที่ได้จากการศึกษานี้กับงานศึกษาของ Helliwell (2008) งานศึกษาที่อาศัยสมการการวิเคราะห์ความพึงพอใจในชีวิตของ Helliwell ดังนี้

$$LS_i = \alpha + \delta \ln(hhinc_i) + \mu X_i + \gamma Z_i + \varepsilon_i \quad (1)$$

โดย LS_i หมายถึง คะแนนความพึงพอใจในชีวิตใน 5 ประการ คือ 1) ความพึงพอใจต่อสิ่งแวดล้อม 2) ความพึงพอใจในการพักผ่อนหย่อนใจ 3) ความพึงพอใจในชีวิตการทำงาน 4) ความพึงพอใจต่อชีวิตครอบครัว และ 5) ความพึงพอใจต่อชีวิตความเป็นอยู่โดยรวม โดยความพึงพอใจในแต่ละข้อมีคะแนน 0-10

ตัวแปรอธิบายที่ใช้ในการวิเคราะห์ ประกอบด้วย รายได้ต่อเดือนของครัวเรือน (hhinc) ซึ่งจะอยู่ในรูป log ฐานธรรมชาติเพื่อสะท้อนว่าความพึงพอใจในชีวิตมีความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นเส้นตรงกับรายได้ ตัวแปร X_i หมายถึง ลักษณะส่วนบุคคลและลักษณะครัวเรือนที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในชีวิต อันได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส การเป็นหัวหน้าครัวเรือน จำนวนสมาชิกในครัวเรือน เป็นต้น ตัวแปร Z_i เป็นปัจจัยแวดล้อมทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง (Contextual Effect) ที่อาจมีผลต่อความพึงพอใจในชีวิตของบุคคล ตัวอย่างเช่น รายจ่าย และหนี้สินของครัวเรือน อาชีพของผู้ตอบแบบสอบถาม ความถี่ในการรับข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ ความถี่ของการใช้สิทธิเลือกตั้ง โอกาสในการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง ระยะเวลาที่อาศัยในชุมชน ความหนาแน่นของประชากรในจังหวัดที่อาศัยอยู่ ฯลฯ ค่า $\alpha, \delta, \mu, \gamma$ คือ ค่าสัมประสิทธิ์ที่ต้องการประมาณการ และ ε คือ ค่าความคลาดเคลื่อนของการประมาณการ

อนึ่ง กำหนดให้ $\beta = \frac{\gamma}{\delta}$ เป็นค่าที่สะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจที่มีผลต่อความพึงพอใจของบุคคลเมื่อเปรียบเทียบกับรายได้ที่เพิ่มขึ้น 1% ดังนั้น ค่า β จึงเป็นค่า Income Equivalent ของปัจจัยที่ไม่ใช่ตัวเงินที่ให้ความพึงพอใจแก่บุคคลเท่ากับการเพิ่มขึ้นของรายได้

ผลการศึกษา

การวิเคราะห์สถิติเชิงพรรณนา

สำนักวิจัยของนิด้าได้ทำการสำรวจข้อมูลคุณภาพชีวิตของคนไทยจำนวน 4,500 ตัวอย่างในแต่ละปี แต่เมื่อตัดข้อมูลที่ไม่สมบูรณ์ออกแล้ว เหลือตัวอย่างจำนวน 4,438 คนในปี 2550 และ 4,428 คนในปี 2551 ที่ใช้ในงานศึกษานี้ จากการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นในตารางที่ 4 จะเห็นว่าตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษานี้มีเพศหญิง (ร้อยละ 62) มากกว่าเพศชาย (ร้อยละ 38) ผู้ตอบแบบสอบถามอาศัยอยู่ภาคกลางมากที่สุด (ร้อยละ 40) และมีสัดส่วนของตัวอย่างในภาคอื่น ๆ เท่ากันที่ร้อยละ

20 ในขณะที่ร้อยละ 47 ของตัวอย่างอาศัยในจังหวัดที่มีประชากรมากกว่า 1 ล้านคนขึ้นไป ผู้ตอบแบบสอบถามมีอายุตั้งแต่ 15-95 ปีโดยมีอายุเฉลี่ยที่ 45 และ 48 ปีในปี 2550 และ 2551 ตามลำดับ ตัวอย่างส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับประถมศึกษาปีที่หกหรือต่ำกว่าโดยมีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 71 ในปี 2551

รายได้เฉลี่ยของครัวเรือนไทยมีความเปราะบางสูงมาก อันสะท้อนถึงความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในสังคมไทย จากข้อมูลจะสังเกตได้ว่าครัวเรือนโดยเฉลี่ยมีรายได้และค่าใช้จ่ายในปี 2551 ต่ำกว่าปี 2550 แต่สัดส่วนของครัวเรือนที่มีหนี้สินกลับเพิ่มขึ้นในปี 2551 ด้วยเหตุนี้ ร้อยละ 60 ของตัวอย่างเห็นว่าค่าครองชีพและราคาสินค้าในปี 2551 มีราคาแพงขึ้น

ประมาณ 3 ใน 4 ของตัวอย่างเป็นผู้มีงานทำโดยมีสัดส่วนของการเป็นลูกจ้างสูงสุด (ร้อยละ 28) ในปี 2550 และสัดส่วนของผู้ประกอบอาชีพอิสระสูงสุด (ร้อยละ 36) ในปี 2551 ทั้งนี้ อาจเป็นผลจากวิกฤติซับไพรม์ในสหรัฐฯ ที่ส่งผลต่อการส่งออกและการจ้างงานภายในประเทศ แรงงานที่ไม่สามารถหางานได้หรือถูกออกจากงานในช่วงเวลาดังกล่าวต้องหันมาประกอบอาชีพอิสระมากขึ้น ผู้ตอบแบบสอบถามเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 99) มีความผูกพันที่ดีต่อครอบครัวของตนเอง

ตารางที่ 4: ค่าเฉลี่ยของตัวแปรอิสระที่ใช้ในการวิเคราะห์

ตัวแปรอิสระ	ความหมาย	ปี 2550		ปี 2551	
		ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน
		มาตรฐาน		มาตรฐาน	
■ ลักษณะส่วนบุคคลและลักษณะครอบครัว					
Male	เพศชาย	0.3888	0.4875	0.3857	0.4868
Numhhmem	จำนวนคนในบ้าน	4.0596	1.7860	4.2306	1.8366
Numobli	จำนวนสมาชิกในครอบครัวที่ต้องเลี้ยงดู	0.6047	0.4890	0.6078	0.4883
Hhhead	เป็นหัวหน้าครัวเรือน	0.3774	0.4848	0.4395	0.4964
Married	สมรสและอยู่ด้วยกัน	0.6740	0.4688	0.7277	0.4452
Age	อายุ	45.1390	14.1010	48.9735	14.9912
ed_pri	การศึกษาระดับ ป. 6 หรือต่ำกว่า	0.4680	0.4990	0.7108	0.4534
ed_losec	การศึกษาระดับ ม. 3	0.1337	0.3404	0.1019	0.3025
ed_upsec	การศึกษาระดับม.6 หรือ ปวช.	0.1699	0.3756	0.0985	0.2981
ed_postsec	การศึกษาระดับอนุปริญญาหรือ ปวส.	0.0880	0.2833	0.0311	0.1735
ed_ba	การศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป	0.1404	0.3475	0.0577	0.2331
Sick	เจ็บป่วยจนต้องเข้ารักษาตัวที่คลินิกหรือโรงพยาบาลในรอบปีที่ผ่านมา	0.3317	0.4709	0.3807	0.4856
Disease	มีโรคประจำตัว (1=มี, 0=ไม่มี)	0.3545	0.4784	0.3626	0.4808
Hihappywk	พึงพอใจในงานที่ทำอยู่มาก	0.7237	0.4472	0.7998	0.4002
Lohappywk	พึงพอใจในงานที่ทำอยู่น้อย	0.2473	0.4315	0.1665	0.3726
Hifamily	ครอบครัวผูกพันมาก	0.9958	0.0650	0.9953	0.0683
Lofamily	ครอบครัวผูกพันน้อย	0.0040	0.0633	0.0033	0.0577
■ ปัจจัยทางเศรษฐกิจ					
Hhincome	รายได้ครัวเรือนต่อเดือน	20481.01	20768.72	13551.45	19160.54
Hhspend	รายจ่ายของครอบครัวเฉลี่ยต่อเดือน	12942.11	13909.36	9440.77	12507.04
Hidebt	มีหนี้มาก (1=มีหนี้หลักแสน/ล้าน)	0.2138	0.4100	0.2405	0.4275
Lodebt	มีหนี้้น้อย (1=มีหนี้หลักพัน/หมื่น)	0.2553	0.4361	0.3438	0.4750
Hiprice	เห็นด้วยว่าราคาสินค้าแพงขึ้น	0.5814	0.4934	0.6030	0.4893
Employed	ปัจจุบันมีทำงาน	0.7222	0.4480	0.7490	0.4336
Selfemp	ประกอบธุรกิจส่วนตัว	0.1637	0.3700	0.3611	0.4804

ตารางที่ 4: ค่าเฉลี่ยของตัวแปรอิสระที่ใช้ในการวิเคราะห์ (ต่อ)

ตัวแปรอิสระ	ความหมาย	ปี 2550		ปี 2551	
		ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน
		มาตรฐาน		มาตรฐาน	
Wagewk	ทำงานเป็นลูกจ้าง	0.2785	0.4483	0.1897	0.3921
Unpaid	ทำงานในครัวเรือนโดยไม่ได้รับค่าจ้าง	0.0069	0.0829	0.0047	0.0684
■ ปัจจัยทางสังคม และสิ่งแวดล้อม					
North	ภาคเหนือ	0.2000	0.4000	0.2000	0.4000
Northeast	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	0.2000	0.4000	0.2000	0.4000
South	ภาคใต้	0.2000	0.4000	0.2000	0.4000
Bigcity	จังหวัดที่มีประชากรเกิน 1 ล้านคน	0.4667	0.4989	0.4000	0.4900
Yrreside	จำนวนปีที่อยู่ในจังหวัดนี้	37.1880	18.4196	44.5058	18.1145
Ownhouse	เป็นเจ้าของบ้านเองหรือของคู่สมรส	0.5225	0.4996	0.7504	0.4328
Hienviprob	มีปัญหาสิ่งแวดล้อมมาก	0.2980	0.4574	0.2693	0.4437
Loenviprob	มีปัญหาสิ่งแวดล้อมน้อย	0.3242	0.4681	0.3560	0.4789
Hiinfo	รับข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ บ่อย	0.9662	0.1807	0.9429	0.2321
Loinfo	รับข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ ไม่บ่อย	0.0304	0.1718	0.0507	0.2194
Educhance	มีโอกาสดูแลศึกษาต่อหรือหาความรู้เพิ่มเติม	0.2168	0.4121	0.1949	0.3961
Hourest	จำนวนชั่วโมงพักผ่อนเฉลี่ยต่อสัปดาห์	7.6296	4.9843	7.6391	5.7283
■ ปัจจัยทางการเมือง					
Hipolinfo	ติดตามข่าวสารทางด้านการเมืองบ่อย	0.6801	0.4665	0.6241	0.4844
Lopolinfo	ติดตามข่าวสารทางด้านการเมืองไม่บ่อย	0.2765	0.4473	0.3152	0.4646
Hivote	ไปใช้สิทธิ์เลือกตั้งบ่อย	0.9008	0.2989	0.9465	0.2251
Lovote	ไปใช้สิทธิ์เลือกตั้งไม่บ่อย	0.0710	0.2569	0.0377	0.1904
Polexchange	แลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางการเมืองกับคนใกล้ชิดเป็นประจำ	0.1798	0.3841	0.2581	0.4376
Facility	เห็นด้วยว่าระบบสาธารณสุขปลอดภัยขึ้น	0.2377	0.4257	0.2615	0.4395

ที่มา: ข้อมูลการสำรวจคุณภาพชีวิตของคนไทย ปี 2550-51 โดยสำนักวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีกำลังสองน้อยที่สุด

เนื่องจากคะแนน 0-10 ของความพึงพอใจในชีวิตเป็นตัวเลขวาลำดับที่ (Ordering Number) แบบจำลองทางเศรษฐมิติที่เหมาะสมในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ แบบจำลอง Ordered Probit แต่ด้วยขนาดตัวอย่างที่ใหญ่ (จำนวน 4,438 ตัวอย่างในปี 2550 และ 4,428 ตัวอย่างในปี 2551) การทดสอบในเบื้องต้น พบว่า ผลการประมาณการสมการที่ 1 ด้วยวิธีการกำลังสองน้อยที่สุดให้ค่าสัมประสิทธิ์ของการประมาณการที่ใกล้เคียงกับการประมาณการด้วยวิธีการ Maximum Likelihood ในแบบจำลอง Ordered Probit และการประมวลผลข้อมูลในปี 2550 ให้ผลลัพธ์ที่สอดคล้องกับการประมวลผลข้อมูลในปี 2551 ด้วย เพื่อเป็นการเพิ่มความสามารถในการอธิบายของตัวแปรอิสระ (Explanatory Power) การศึกษาจึงรวมข้อมูลทั้งสองปีเข้าด้วยกัน (Pooled Data) และใช้วิธีกำลังสองน้อยที่สุดในการประมาณการ ซึ่งจะสามารถอธิบายผลการประมาณการได้ง่ายกว่าการใช้ค่า Marginal Effect ในแบบจำลอง Ordered Probit

ตารางที่ 5 เปรียบเทียบการประมาณการความพึงพอใจในชีวิตจากคะแนนเฉลี่ยของความพึงพอใจด้านสิ่งแวดล้อม ความพึงพอใจต่อการพักผ่อน ความพึงพอใจในชีวิตการทำงาน และความพึงพอใจในชีวิตครอบครัว ค่าเฉลี่ยที่ได้จึงเป็นการวัดความพึงพอใจแบบ Additive Utility เปรียบเทียบกับการประเมินความพึงพอใจในชีวิตโดยรวมจากชีวิตความเป็นอยู่ในปัจจุบันของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งถือเป็นการวัดความพึงพอใจแบบ Utility Decision ที่สอดคล้องกับงานศึกษาของ Helliwell (2008) ส่วนตารางที่ 6 แยกผลการประมาณการความพึงพอใจในชีวิตของบุคคลในด้านสิ่งแวดล้อม การพักผ่อน ชีวิตการทำงาน และชีวิตครอบครัวออกจากกัน

ในที่นี้จะทำการเปรียบเทียบผลการประมาณการจากตารางที่ 5 และ 6 ควบคู่กันไป โดยพิจารณาปัจจัยแวดล้อมภายนอก (Contextual Effect) อันได้แก่ ปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม และปัจจัยทางการเมืองที่มีผลต่อความพึงพอใจในชีวิตก่อน แล้วจึงพิจารณาลักษณะส่วนบุคคลและครัวเรือนที่อาจมีผลต่อการประเมินความพึงพอใจในชีวิตของบุคคลในท้ายที่สุด

(ก) ปัจจัยทางเศรษฐกิจที่มีผลต่อความพึงพอใจในชีวิต

ในประการแรกจะเห็นว่า บุคคลโดยเฉลี่ยแล้วมีความพึงพอใจต่อชีวิตในปี 2551 น้อยกว่าปี 2550 (ค่าตัวแปร t) ทั้งจากการประมาณการแบบ Additive และแบบ Utility Decision และเมื่อพิจารณาความพึงพอใจในแต่ละด้านจากตารางที่ 6 จะเห็นว่าความพึงพอใจที่ลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือ ความพึงพอใจในการพักผ่อน และความพึงพอใจต่อชีวิตการทำงานที่มีคะแนนลดลงประมาณ -0.13 จากค่าเฉลี่ยในปี 2550

สาเหตุหนึ่งที่มีความพึงพอใจต่อชีวิตในปี 2551 ลดลงอาจเนื่องจากปัญหาวิกฤติการเงินในสหรัฐฯ ที่ส่งผลกระทบต่อจ้างงานภายในประเทศ การชะลอตัวของการเติบโตทางเศรษฐกิจของ

ประเทศนับแต่ครั้งหลังของปี 2550 เรื่อยมาตลอดช่วงปี 2551 ทำให้อุตสาหกรรมไทยลดการผลิตและเลิกจ้างงานบางส่วน หลายคนต้องหางานใหม่ หรือทำงานเสริมเพื่อให้ครอบครัวมีรายได้เพียงพอต่อการยังชีพ จึงส่งผลต่อการประเมินความพึงพอใจในการพักผ่อนและชีวิตการทำงานของคนไทยอย่างเห็นได้ชัด

นอกจากนี้ ความคิดเห็นว่าสินค้ามีราคาแพงขึ้น (Hi-price) หรือปัญหาเงินเฟ้อในปี 2551 อันเนื่องจากการเพิ่มขึ้นของราคาสินค้าเกษตรในตลาดโลกโดยเฉพาะอย่างยิ่งข้าวซึ่งเป็นอาหารหลักของครัวเรือนไทย มีผลทำให้ความพึงพอใจในชีวิตของคนไทยลดลงเช่นกัน โดยมีผลทั้งต่อความพึงพอใจในการพักผ่อน การทำงาน และชีวิตครอบครัว แต่กลับไม่มีผลต่อการประเมินความพึงพอใจในชีวิตโดยรวม (Utility Decision) อนึ่ง ผลของการเปลี่ยนแปลงราคาสินค้าต่อความพึงพอใจในชีวิตในการศึกษานี้ เป็นผลการศึกษาที่ยังไม่เคยปรากฏในงานศึกษาใดมาก่อน ทั้งนี้อาจเนื่องจากการสำรวจความพึงพอใจในชีวิตของต่างประเทศไม่ได้สำรวจข้อมูลการเปลี่ยนแปลงของราคาสินค้า และเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลภาคตัดขวางในปีใดปีหนึ่งเพียงปีเดียว ซึ่งแตกต่างจากการศึกษาในที่นี้ที่รวมข้อมูลสองปีเข้าด้วยกัน (Pooled Data) จึงช่วยให้เห็นผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในเวลาต่างกันได้ในระดับหนึ่ง

ปัจจัยทางเศรษฐกิจที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่มีผลต่อความพึงพอใจในชีวิตของคนไทย คือ รายได้ของครัวเรือน (Inhhincome) และค่าใช้จ่ายในครัวเรือน (Inhhspend) ซึ่งอยู่ในรูป log เพื่อแสดงว่ารายได้และค่าใช้จ่ายมีความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นเส้นตรง (Nonlinear Relation) กับความพึงพอใจในชีวิต การประเมินทั้งในแบบ Additive และ Utility Decision ให้ผลที่ตรงกันว่าโดยเฉลี่ยแล้วรายได้ที่เพิ่มขึ้นทำให้บุคคลมีความพึงพอใจในชีวิตมากขึ้น ในขณะที่ค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นทำให้บุคคลมีความพึงพอใจลดลง โดยรายได้ของครัวเรือนเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อความพึงพอใจในชีวิตในทุกด้าน (ตารางที่ 6) ในขณะที่ค่าใช้จ่ายของครัวเรือนที่เพิ่มขึ้นมีผลในทางลบเฉพาะกับความพึงพอใจในชีวิตครอบครัวและชีวิตการทำงาน ผลการศึกษานี้จึงสอดคล้องกับการศึกษาเปรียบเทียบกับระหว่างประเทศของ Helliwell (2008) ที่พบว่า รายได้ต่อหัวของประเทศเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่อยู่เบื้องหลังความพึงพอใจในชีวิตของประชาชนในประเทศนั้น อย่างไรก็ตาม ยังมีปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมและสังคม และปัจจัยทางการเมืองที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในชีวิตของบุคคลด้วยเช่นกัน ซึ่งควรได้รับการพิจารณาในอันดับต่อไป

(๗) ปัจจัยทางสังคมและสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อความพึงพอใจในชีวิต

การศึกษา พบว่า สภาพสังคมและจำนวนประชากรในจังหวัดมีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในชีวิตของบุคคล โดยเมื่อกำหนดให้ปัจจัยอื่นคงที่ ผู้ที่อาศัยอยู่ในภาคเหนือโดยเฉลี่ยแล้วมีความพึงพอใจในชีวิตมากกว่าคนในภาคใต้ซึ่งเป็นกลุ่มอ้างอิงในการศึกษานี้ ทั้งจากการประเมินในแบบ Additive และ Utility Decision และเมื่อพิจารณาความพึงพอใจในแต่ละด้าน ตารางที่ 6 พบเช่นกันว่า

คนในภาคเหนือมีความพึงพอใจในชีวิตทุกด้านมากกว่าคนในภาคใต้ ในทางตรงข้ามคนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความพึงพอใจในชีวิตความเป็นอยู่โดยรวม (Utility Decision) น้อยกว่าคนใต้

นอกจากนี้ คนที่อาศัยในเมืองใหญ่ที่มีประชากรตั้งแต่หนึ่งล้านคนขึ้นไป (Big City) ก็มีความพึงพอใจในชีวิตน้อยกว่าคนที่อาศัยในเมืองที่มีความหนาแน่นประชากรน้อยกว่าหนึ่งล้านคน โดยความหนาแน่นของประชากรมีผลต่อการประเมินความพึงพอใจทั้งแบบ Additive และ Utility Decision และมีผลในทางลบต่อความพึงพอใจในสิ่งแวดล้อม การพักผ่อน และการทำงานด้วย

การพำนักอยู่ในจังหวัดใดจังหวัดหนึ่งเป็นเวลานาน (yrs. reside) ทำให้บุคคลมีความผูกพันกับถิ่นที่อยู่มากขึ้นและมีความพึงพอใจต่อชีวิตเพิ่มขึ้น ระยะเวลาที่อาศัยในชุมชนจึงมีผลในทางบวกอย่างมีนัยสำคัญต่อความพึงพอใจในทุกรูปแบบ โดยส่วนหนึ่งอาจเป็นผลของการปรับตัว (Adaptation Effect) กับชุมชนที่อาศัย และผลจากการมีเครือข่ายทางสังคม (Social Connection) มากขึ้นทำให้บุคคลมีความพึงพอใจในชีวิตของตนเองเพิ่มขึ้น และเมื่อเปรียบเทียบกับรายได้ของครัวเรือน พบว่าระยะเวลาในชุมชนให้ค่าความพึงพอใจต่อชีวิตแบบ Additive Utility เท่ากับรายได้ครัวเรือนเพิ่มขึ้น (Income Equivalent) 0.02% ($= 0.0033/0.1714$) ผลการศึกษาที่ได้สอดคล้องกับงานของ Putnam (2000) และ Glaeser, Laibson and Sacerdote (2002) ที่พิจารณาว่า การมีบ้านเป็นของตนเองและระยะเวลาที่อาศัยในชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญของการสะสมทุนทางสังคม (Social Capital) อันเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมความอยู่ดีมีสุขของสังคม (Social Wellbeing)³

ผลการประมาณการ พบด้วยว่า ปัญหาสิ่งแวดล้อมก่อให้เกิดผลกระทบภายนอกในเชิงลบ (Negative Externality) ต่อความพึงพอใจชีวิตทุกด้าน ไม่จำกัดเฉพาะความพึงพอใจต่อสิ่งแวดล้อมเท่านั้น แม้ว่าผลกระทบต่อความพึงพอใจในสิ่งแวดล้อมจะมีขนาดใหญ่กว่าผลกระทบต่อความพึงพอใจในด้านอื่น จะสังเกตด้วยว่าปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมทั้งในระดับที่รุนแรง (hienviprob) และไม่รุนแรง (loenviprob) ล้วนมีผลในทางลบต่อความพึงพอใจในชีวิตในทุกด้าน โดยมีผลให้ความพึงพอใจในชีวิตทุกด้านลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่สูงมาก อันแสดงว่าค่าที่ได้จากการประมาณการมีความคลาดเคลื่อนต่ำหรือมีความน่าเชื่อถือสูง โดยปัญหาสิ่งแวดล้อมที่รุนแรงทำให้ความพึงพอใจในชีวิตแบบ Additive Utility ลดลงเท่ากับผลของรายได้ (Income Equivalent) -3.46% ($= -0.5925/0.1714$) ในขณะที่ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ไม่รุนแรงให้ผลทางรายได้เท่ากับ -2.74% ($= -0.4702/0.1714$) จึงเป็นเรื่องที่รัฐควรให้ความสำคัญอย่างยิ่งเพราะมีผลกระทบต่อความอยู่ดีมีสุขของประชาชนที่สะท้อนออกมาในรูปผลการประเมินความพึงพอใจต่อชีวิตในด้านต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง

² ยกเว้นความพึงพอใจในชีวิตการทำงานซึ่งค่าที่ได้จากการประมาณการเป็นบวกแต่ไม่มีความสำคัญทางสถิติ

³ การศึกษานี้ พบว่า การมีบ้านเป็นของตนเอง (Own House) มีผลบวกต่อความพึงพอใจในทุกด้านแต่มีนัยสำคัญทางสถิติเฉพาะกับความพึงพอใจในสิ่งแวดล้อมและการพักผ่อน

(ค) ปัจจัยทางการเมืองกับความพึงพอใจในชีวิต

ผลการศึกษา พบว่า การมีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในทางการเมืองกับบุคคลใกล้ชิดอย่างสม่ำเสมอ (polexchange) เป็นผลดีต่อความพึงพอใจในชีวิตของบุคคล โดยบุคคลที่สามารถแสดงความคิดเห็นทางการเมืองอย่างสม่ำเสมอมีความพึงพอใจในชีวิตในทุกด้านมากกว่าคนที่ไม่แสดงออกทางการเมือง หรือแสดงความเห็นน้อย สถิติเสรีภาพในการแสดงออกทางการเมืองจึงเป็นปัจจัยที่ควรได้รับการส่งเสริม เพราะนอกจากช่วยพัฒนาระบบการปกครองแบบมีส่วนร่วมแล้วยังมีผลภายนอก (Spillover Effect) ต่อความพึงพอใจในชีวิตของพลเมืองด้วย โดยมีผลเท่ากับรายได้ครัวเรือน (Income Equivalent) เพิ่มขึ้น 0.68% ($= 0.1174/0.1714$) แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าการใช้สถิติเลือกตั้งเป็นประจำ (Hivote) กลับมีผลเฉพาะต่อความพึงพอใจในชีวิตครอบครัวเพียงอย่างเดียว แต่ไม่มีผลต่อความพึงพอใจในชีวิตด้านอื่น ๆ

นอกจากนี้ จากตารางที่ 6 จะเห็นว่าการเข้าถึงบริการสาธารณูปโภคของรัฐ (Facility) มีผลให้บุคคลมีความพึงพอใจในชีวิตเพิ่มขึ้นในทุกด้านเช่นกัน ทั้งความพึงพอใจต่อสิ่งแวดล้อม การพักผ่อน การทำงาน และชีวิตครอบครัว บริการด้านสาธารณูปโภคของรัฐจึงเป็นปัจจัยที่มีผลต่อความอยู่ดีมีสุขของประชาชน จึงมีอิทธิพลอย่างมากต่อการประเมินระดับความพึงพอใจในชีวิตในมิติต่าง ๆ ของบุคคล

(ง) ลักษณะส่วนบุคคลและครัวเรือนที่มีผลต่อความพึงพอใจในชีวิต

นอกจากปัจจัยแวดล้อมภายนอกดังกล่าวแล้ว การศึกษานี้ พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลหลายประการก็มีผลต่อความพึงพอใจในชีวิตของบุคคลเช่นเดียวกับผลการศึกษาของ Helliwell (2008) ตัวอย่างเช่น จากตารางที่ 5 พบว่า เพศหญิงมีความพึงพอใจในชีวิตความเป็นอยู่โดยรวมมากกว่าเพศชายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่การประเมินคุณภาพชีวิตแบบ Additive Utility ซึ่งเป็นค่าเฉลี่ยจากความพึงพอใจในสี่ด้าน คือ สิ่งแวดล้อม การพักผ่อน การทำงาน และชีวิตครอบครัวนั้น กลับพบว่า เพศชายมีความพึงพอใจในชีวิตโดยเฉลี่ยมากกว่าหญิง จึงอาจกล่าวได้ว่า ปัจจัยส่วนบุคคลมีผลต่อการประเมินความพึงพอใจในชีวิตแบบ Additive Utility แตกต่างจากการประเมินความพึงพอใจในชีวิตแบบ Utility Decision ในขณะที่ปัจจัยแวดล้อมภายนอก (Contextual Effect) ทางสังคมและเศรษฐกิจมีผลต่อความพึงพอใจทั้งสองแบบคล้ายคลึงกัน

ความสัมพันธ์ระหว่างอายุและความพึงพอใจในชีวิตให้ผลการศึกษาที่สอดคล้องกับงานของ Helliwell (2008) กล่าวคือ อายุมีความสัมพันธ์แบบตัว U กับความพึงพอใจในชีวิต แต่ค่าที่ได้จากการประมาณการในงานศึกษานี้ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ และพบว่า อายุมีความสัมพันธ์แบบระฆังคว่ำกับความพึงพอใจในชีวิตแบบ Additive Utility อย่างมีนัยสำคัญโดยบุคคลจะมีความ

พึงพอใจในชีวิตสูงสุดเมื่ออายุเฉลี่ย 44 ปี⁴

อนึ่ง พึงสังเกตว่าการศึกษานี้ของบุคคลเป็นปัจจัยที่ไม่มีผลต่อการประเมินความพึงพอใจในชีวิตเกือบทั้งหมด ยกเว้นความพึงพอใจในการทำงานของผู้จบการศึกษาในระดับปริญญาตรีหรือสูงกว่าที่มีโอกาสในการทำงานที่มากกว่าผู้สำเร็จการศึกษาในระดับอื่น ๆ ผลการศึกษานี้ไม่ขัดแย้งกับการประเมินคุณภาพการพัฒนาประเทศโดยทั่วไป เช่น ดัชนี HDI หรืองานศึกษาของ Easterly (1999) ดังกล่าวแล้ว ที่ใช้อัตราการอ่านออกเขียนได้ของผู้ใหญ่ และอัตราการเข้าเรียนของเด็กวัยเรียนเป็นเครื่องบ่งชี้ระดับการพัฒนาประเทศ ผลการศึกษานี้เพียงสะท้อนว่าการศึกษาน่าจะมีผลต่อคุณภาพชีวิตและความพึงพอใจในชีวิตในทางอ้อม กล่าวคือ ระดับการศึกษามีผลต่อการมีงานทำ ระดับรายได้ และอาชีพของบุคคลซึ่งมีผลต่อความกินดีอยู่ดีและการประเมินความพึงพอใจในชีวิตของบุคคลอีกทอดหนึ่ง

นอกจากนี้ จากตารางที่ 5 จะเห็นว่าจำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่เพิ่มขึ้นทำให้ความพึงพอใจในชีวิตของบุคคลโดยเฉลี่ยลดลงจากการวัดทั้งสองวิธี และทำให้ความพึงพอใจต่อการพักผ่อนหย่อนใจลดลงด้วย ในขณะที่การสมรสและการอยู่อาศัยด้วยกันของคู่สมรสทำให้บุคคลมีความพึงพอใจในชีวิตเพิ่มขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับผู้มีสถานภาพสมรสอื่น คือ โสด หม้าย หย่าร้าง หรือสมรสแต่ไม่ได้อยู่กับคู่สมรส

เมื่อเปรียบเทียบกับระดับรายได้ครัวเรือน พบว่า การที่บุคคลได้อาศัยอยู่กับคู่สมรสให้ค่าความพึงพอใจต่อชีวิตแบบ Additive Utility เทียบเท่ากับการเพิ่มขึ้นของรายได้ครัวเรือน (Income Equivalent) 0.50% ($= 0.0862/0.1714$) และให้ความพึงพอใจต่อชีวิตโดยรวมแบบ Utility Decision เทียบเท่ากับการเพิ่มขึ้นของรายได้ครัวเรือน 0.49% ($= 0.0616/0.1269$) เมื่อกำหนดให้ปัจจัยอื่นคงที่ การสมรสและได้อาศัยอยู่กับคู่สมรสทำให้บุคคลมีความพึงพอใจต่อการทำงาน และชีวิตครอบครัวเพิ่มขึ้นด้วย

นอกจากนี้ จากตารางที่ 5 พบว่า ความพอใจในงานที่ทำ (hihappywk) ให้ผลที่เป็นบวกต่อความพึงพอใจในชีวิตแบบ Additive Utility โดยให้ความพึงพอใจแก่ชีวิตการทำงานมากที่สุดตลอดจนให้ผลกระทบภายนอกในเชิงบวก (Positive Externality) แก่ความพึงพอใจในชีวิตด้านอื่น ๆ ด้วย ส่วนความผูกพันที่ดีภายในครอบครัว (Hifamily) ก็มีผลให้ความพึงพอใจในชีวิตทั้งในแบบ Additive Utility และ Utility Decision เพิ่มขึ้น การส่งเสริมลักษณะงานที่ดี (Decent Work) ที่ทำให้ผู้ทำงานมีความภูมิใจในงานของตนเอง และการส่งเสริมสถาบันครอบครัวจึงให้ผลดีแก่การพัฒนาสังคม และส่งเสริมความพึงพอใจในชีวิตของบุคคล ผลการศึกษานี้พบว่าคนที่

⁴ ส่วนความพึงพอใจต่อชีวิตความเป็นอยู่โดยรวมจะมีค่าต่ำสุดเมื่อบุคคลมีอายุประมาณ 31 ปีแต่ค่าที่ได้ไม่สําคัญ ในขณะที่ผลการศึกษานี้ของ Halliwell (2008) ให้ค่าเฉลี่ยต่ำสุดเมื่อบุคคลอายุระหว่าง 44-45 ปี

ลูกจ้าง (Wagewk) และผู้ประกอบการอาชีพอิสระ (Selfemp) มีความพึงพอใจแบบ Additive Utility มากกว่าคนประกอบอาชีพค้าขายซึ่งเป็นกลุ่มอ้างอิงในการศึกษานี้ แต่เมื่อแยกประเภทของความพึงพอใจแล้วกลับพบว่า ลูกจ้างมีความพึงพอใจต่อการพักผ่อน การทำงาน และชีวิตครอบครัวน้อยกว่าผู้ประกอบการค้าขายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ผลการศึกษาที่ยืนยันว่า การประเมินความพึงพอใจในชีวิตทั้งแบบ Additive Utility และ Utility Decision ต่างให้ผลที่สอดคล้องกันว่า ปัจจัยแวดล้อมทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และสิ่งแวดล้อม ตลอดจนลักษณะส่วนบุคคลและครอบครัวเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในชีวิตของบุคคลในมิติต่าง ๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และให้ผลที่สอดคล้องกับงานวิจัยของต่างประเทศที่สนับสนุนให้มีการพัฒนาตัวชี้วัดระดับคุณภาพชีวิต โดยควรคำนึงถึงปัจจัยต่าง ๆ ทางการเมือง สังคม และสิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นเครื่องบ่งชี้คุณภาพของการพัฒนาประเทศที่นอกเหนือจากการเติบโตทางเศรษฐกิจ

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

เนื่องจากเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาประเทศ คือ ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของคนในประเทศ จากประสบการณ์ของการพัฒนาประเทศทั่วโลก และงานศึกษาในเชิงประจักษ์จำนวนมากต่างเห็นพ้องกันว่า การเติบโตทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียวไม่ใช่เครื่องชี้วัดคุณภาพของการพัฒนาประเทศที่ดี เพราะผลของการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม สิ่งแวดล้อม การเมือง และชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคม ถือเป็นต้นทุนทางสังคมของการขยายตัวเศรษฐกิจที่สมควรได้รับการพิจารณาควบคู่ไปกับการเติบโตทางเศรษฐกิจ

การศึกษานี้ได้อาศัยข้อมูลคุณภาพชีวิตที่สำรวจโดยสำนักวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์เป็นตัวอย่างในการพิจารณาว่า ปัจจัยแวดล้อมทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และสิ่งแวดล้อม และปัจจัยส่วนบุคคลมีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในชีวิตของบุคคลที่วัดแบบ Additive Utility และ Utility Decision เหมือนหรือต่างกันอย่างไร ผลการศึกษา พบว่า ปัจจัยแวดล้อมภายนอกทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม และปัจจัยทางการเมืองมีผลต่อความพึงพอใจทั้งสองแบบคล้ายกัน แต่ปัจจัยส่วนบุคคลให้ผลที่แตกต่างกัน แต่ผลที่ได้จากศึกษานี้สอดคล้องกับงานของ Halliwell (2008) ที่ศึกษาเปรียบเทียบประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกจำนวน 75 ประเทศ และพบปัจจัยส่วนบุคคลหลายประการที่มีอิทธิพลต่อการประเมินความพึงพอใจในชีวิตแบบ Utility Decision เช่นเดียวกัน

งานศึกษานี้สามารถใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาเครื่องมือเพื่อประเมินคุณภาพของการพัฒนาประเทศไทยต่อไป โดยการศึกษาในอนาคตควรพิจารณาปัจจัยในระดับมหภาคตามข้อเสนอของ Dugupta and Weale (1992) ที่มองว่า การประเมินคุณภาพของการพัฒนาประเทศควรพิจารณาทั้งปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบ (Constituents) ที่สะท้อนถึงการมีคุณภาพชีวิตที่ดี และการเข้าถึงปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดคุณภาพชีวิตที่ดี (Determinants) ด้วย

ในส่วนของการสำรวจคุณภาพชีวิตในระดับบุคคลนั้น งานสำรวจในอนาคตควรคำนวณค่าถ่วงน้ำหนักประชากร (Population Weight) เพื่อให้ตัวอย่างที่ได้จากการสำรวจเป็นตัวแทนที่ดีของประชากรไทยทั่วประเทศ และพิจารณาความเป็นไปได้ของการเก็บตัวอย่างซ้ำ (Panel Data) เพื่อเฝ้าติดตามการเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตของคนไทยอันเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างประชากร ผลของการใช้นโยบายสาธารณะ และผลจากปัจจัยภายนอก เช่น การเกิดวิกฤติเศรษฐกิจในต่างประเทศ การรวมกลุ่มของประชาคมอาเซียน ฯลฯ ที่อาจมีอิทธิพลต่อความอยู่ดีมีสุขของประชากรไทย แล้วสะท้อนให้เห็นในการเปลี่ยนแปลงของผลการประเมินความพึงพอใจในชีวิตของบุคคลโดยทั่วไป

ตารางที่ 5: การประมาณการความพึงพอใจในชีวิตของคนไทย

ตัวแปรอธิบาย	ความพึงพอใจในชีวิตแบบ		ความพึงพอใจต่อชีวิตโดยรวมแบบ	
	Additive Utility		Utility Decision	
	Coef.	t-stat	Coef.	t-stat
ก) ปัจจัยทางเศรษฐกิจ				
lnhhincome	0.1714**	7.78	0.1269**	4.60
lnhhspend	-0.0382*	-1.76	-0.0576**	-2.12
hidebt	0.0089	0.27	-0.0035	-0.08
lodebt	0.0253	0.84	0.0053	0.14
hiprice	-0.0844**	-2.55	0.0313	0.75
selfemp	0.5839**	17.84	-0.0139	-0.34
wagewk	0.4489**	13.30	-0.0560	-1.33
unpaid	0.2536	1.64	0.1270	0.66
T	-0.1356**	-4.71	-0.1223**	-3.39
ข) ปัจจัยทางสังคมและสิ่งแวดล้อม				
North	0.1754**	4.36	0.1074**	2.14
central	0.0253	0.70	-0.0540	-1.20
northeast	0.0476	1.14	-0.1970**	-3.77
bigcity	-0.1475**	-5.57	-0.1380**	-4.17
yrreside	0.00333**	3.25	0.0037**	2.90
ownhouse	-0.0452	-1.46	0.0550	1.42
hienviprob	-0.5925**	-18.79	-0.4379**	-11.10
loenviprob	-0.4702**	-15.84	-0.3051**	-8.21
hiinfo	-0.1633	-0.85	0.1091	0.46

ตารางที่ 5: การประมาณการความพึงพอใจในชีวิตของคนไทย (ต่อ)

ตัวแปรอธิบาย	ความพึงพอใจในชีวิตแบบ		ความพึงพอใจต่อชีวิตโดยรวมแบบ	
	Additive Utility		Utility Decision	
	Coef.	t-stat	Coef.	t-stat
loinfo	-0.2605	-1.29	-0.0497	-0.20
educhance	0.0257	0.73	0.1358**	3.10
hourrest	-0.0164**	-6.34	0.0105**	3.24
ค) ปัจจัยทางการเมือง				
hivote	0.1111	1.07	0.0137	0.11
lovote	0.0229	0.20	-0.1431	-0.99
facility	0.2779**	4.58	0.0967	1.27
polexchange	0.1174**	3.82	0.0042	0.11
ง) ลักษณะส่วนบุคคลและครัวเรือน				
male	0.1706**	5.18	-0.0936**	-2.27
numhhmem	-0.0214**	-2.83	-0.0329**	-3.48
hhhead	0.0123	0.37	0.0136	0.33
married	0.0862**	2.78	0.0616	1.59
age	0.0177**	2.90	-0.0028	-0.37
agesq	-0.0002**	-3.97	0.0000	0.59
ed_losec	0.0135	0.32	-0.0070	-0.13
ed_upsec	0.0238	0.57	-0.0551	-1.05
ed_postsec	0.0565	0.95	-0.0815	-1.09
ed_ba	0.0345	0.66	-0.0834	-1.27
numobli	0.0094	0.87	-0.0109	-0.81
hihappywk	1.1930**	16.68	0.1380	1.54
lohappywk	0.5163**	7.01	-0.1570*	-1.70
sick	-0.0388	-1.42	0.0046	0.13
disease	-0.0120	-0.42	-0.0731**	-2.03
hifamily	0.9887**	2.51	0.9771**	1.99
lofamily	0.2381	0.54	1.0282*	1.85
_cons	4.4128**	9.14	6.3162**	10.49

หมายเหตุ: ** หมายถึง ระดับนัยสำคัญที่ 5% * หมายถึง ระดับนัยสำคัญที่ 10%

ตารางที่ 6: การประมาณการความพึงพอใจในชีวิตของคนไทยในด้านต่าง ๆ

ตัวแปรอธิบาย	สิ่งแวดล้อม		การพักผ่อน		การทำงาน		ครอบครัว	
	Coef.	t-stat	Coef.	t-stat	Coef.	t-stat	Coef.	t-stat
ก) ปัจจัยทางเศรษฐกิจ								
Inhhincome	0.0613**	2.27	0.1077**	3.61	0.2349**	7.32	0.1867**	7.34
Inhhspend	-0.0427	-1.61	-0.0375	-1.27	-0.0711**	-2.24	-0.0851**	-3.41
Hidebt	-0.0314	-0.77	-0.0155	-0.34	-0.0666	-1.41	-0.0539	-1.40
Lodebt	-0.0146	-0.39	-0.0145	-0.36	-0.0683	-1.58	-0.0795**	-2.29
Hiprice	-0.0465	-1.14	-0.0958**	-2.13	-0.1248**	-2.60	-0.1000**	-2.62
selfemp	-0.0357	-0.89	0.0235	0.53	0.1093**	2.37	-0.0192	-0.51
wagewk	-0.0219	-0.53	-0.0912**	-1.99	-0.2155**	-4.54	-0.0748*	-1.92
Unpaid	-0.1078	-0.57	-0.413**	-1.98	0.1016	0.44	0.1616	0.90
T	-0.0440	-1.25	-0.1300**	-3.34	-0.1330**	-3.16	0.0254	0.77
ข) ปัจจัยทางสังคม และสิ่งแวดล้อม								
North	0.0899*	1.82	0.1108**	2.03	0.0695	1.20	0.1213**	2.61
Central	-0.0988**	-2.24	0.0716	1.46	0.0410	0.79	0.0234	0.56
northeast	-0.0004	-0.01	-0.0814	-1.44	0.0070	0.12	-0.0180	-0.37
Bigcity	-0.2470**	-7.60	-0.1990**	-5.55	-0.1645**	-4.31	-0.0286	-0.94
yrreside	0.0030**	2.40	0.0047**	3.41	0.0017	1.12	0.0025**	2.11
ownhouse	0.0845**	2.22	0.0799*	1.90	0.0006	0.01	0.0535	1.50
hienviprob	-1.4578**	-37.69	-0.3621**	-8.47	-0.3355**	-7.39	-0.3257**	-8.95
loenviprob	-0.9145**	-25.10	-0.3309**	-8.24	-0.2666**	-6.16	-0.2327**	-6.79
Hiinfo	-0.1668	-0.71	0.2803	1.08	-0.2740	-0.88	-0.0965	-0.44
Loinfo	-0.1601	-0.65	-0.0299	-0.11	-0.4058	-1.24	-0.0228	-0.10
educhance	-0.0583	-1.36	0.0087	0.18	0.1793**	3.64	0.1306**	3.23
hourrest	0.0030	0.94	0.0297**	8.43	-0.0102**	-2.41	0.0102**	3.41
ค) ปัจจัยทางการเมือง								
Hivote	0.0054	0.04	0.0344	0.25	0.0523	0.33	0.2470**	2.07
Lovote	-0.0418	-0.29	0.0402	0.26	-0.0569	-0.33	0.0035	0.03
Facility	0.2672**	3.59	0.1865**	2.24	0.5869**	6.61	0.1620**	2.32
Polexchange	-0.1081**	-2.87	0.1339**	3.22	0.2012**	4.70	0.0708**	2.00

ตารางที่ 6: การประมาณการความพึงพอใจในชีวิตของคนไทยในด้านต่าง ๆ (ต่อ)

ตัวแปรอธิบาย	สิ่งแวดล้อม		การพักผ่อน		การทำงาน		ครอบครัว	
	Coef.	t-stat	Coef.	t-stat	Coef.	t-stat	Coef.	t-stat
ง) ลักษณะส่วนบุคคล และครัวเรือน								
Male	-0.0403	-1.00	-0.0183	-0.41	0.0004	0.01	0.0044	0.12
numhhmem	0.0055	0.60	-0.0276**	-2.70	-0.0160	-1.45	-0.0009	-0.10
hhhead	-0.0217	-0.54	-0.0721	-1.61	0.0375	0.78	0.0059	0.15
married	-0.0029	-0.08	-0.0106	-0.25	0.1348**	2.98	0.2368**	6.62
Age	-0.0097	-1.29	-0.0115	-1.39	0.0099	1.04	-0.0090	-1.27
Agesq	0.0001	1.50	0.0001	1.20	-0.0001	-1.27	0.0001	1.15
ed_losec	-0.0244	-0.48	0.1216**	2.16	0.0372	0.64	-0.0772	-1.61
ed_upsec	-0.0363	-0.70	0.0392	0.69	0.1260	2.11	-0.0127	-0.26
ed_postsec	-0.0246	-0.34	0.1269	1.58	0.1263	1.52	-0.0290	-0.42
ed_ba	-0.1012	-1.57	0.1453**	2.06	0.2264**	3.10	0.0871	1.44
numobli	-0.0388**	-2.95	-0.0023	-0.16	0.0047	0.31	-0.0102	-0.82
hihappywk	0.2059**	2.34	0.3086**	3.22	1.8264**	6.55	0.1665**	2.02
lohappywk	-0.0982	-1.08	0.1203	1.22	0.9550**	3.41	-0.0918	-1.08
Sick	-0.0307	-0.92	-0.0421	-1.14	-0.0871**	-2.20	-0.0244	-0.78
Disease	0.0213	0.60	-0.0343	-0.88	-0.0690	-1.65	0.0326	0.98
Hifamily	0.7567	1.57	-0.5547	-1.05	-0.1046	-0.19	1.6662**	3.10
Lofamily	0.2438	0.45	-0.7692	-1.30	-0.0946	-0.15	-1.6470**	-2.81
_cons	8.2311**	13.91	7.5196**	11.62	5.2379**	6.96	6.1404**	9.80

หมายเหตุ: ** หมายถึง ระดับนัยสำคัญที่ 5% * หมายถึง ระดับนัยสำคัญที่ 10%

เอกสารอ้างอิง

- สำนักวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ “ข้อมูลการสำรวจคุณภาพชีวิตของคนไทยปี 2550-51”
 ดาวันโหลดข้อมูลที่ <http://qol.nida.ac.th>
- Brickman, P. & D.T. Campbell. (1971). “Hedonic Relative and Planning the Good Society.”
 In H.M. Appley, ed., *Adaption Level Theory: A Symposium*. (New York: Academic Press): 287-302.
- Brickman, P., D. Coates and R. Janoff-Bullman. (1978). “Lottery Winners and Accident Victims: Is Happiness Relative?” *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 36: 917-27.
- Dusgupta, P. & M. Weale. (1992). “On Measuring the Quality of Life,” *World Development*, Vol. 20, 119-131.
- Easterlin, R. (1974). “Does Economic Growth Improve the Human Lot? Some Empirical Evidence.” In P.A. David and M. Reder, eds., *National and Households in Economic Growth* (New York: Academic Press): 89-125.
- Easterly, W. (1999). “Life During Growth,” *Journal of Economic Growth*, Vol. 4: 239-276.
- Estes, R. (1997). “Social Development Trends in Europe,” *Social Indicators Research*, Vol. 42: 1-19.
- Fogel, R.W. (1994). “Economic Growth, Population Theory, and Physiology: The Bearing of Long-Term Processes on the Making of Economic Policy” *American Economic Review*, Vol. 84(3): 369-95.
- Glaeser, E.L., Laibson, D.I. & Sacerdote, B. (2002). “The economic approach to social capital.” *Economic Journal* 112, 437-458.
- Helliwell, J. and Huang, H. (2008). “Well-Being and Trust in the Workplace.” NBER Working Paper No. 14589.
- Halliwell, J. (2008). “Life Satisfaction And Quality of Development” NBER Working Paper No. 14507, November 2008 (Cambridge: National Bureau of Economic Research).
- Kahneman, D. (1999). “Object Happiness.” In E. Diener, N. Schwarz and D. Kahneman, ed., Well-Being: The Foundation of Hedonic Psychology (New York: Russell Sage).
- Kahneman, D., P.P. Wakker & R. Sarin. (1997). “Back to Bentham? Exploration of Experienced Utility.” *Quarterly Journal of Economics*, Vol. 112: 375-405.

- Lucas, R.E., A.E. Clark, Y. Georgellis & E. Diener. (2003). "Re-examining Adaption and the Set Point Model of Happiness: Reactions to Changes in Marital Status." *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol 84(3): 527-39.
- Luttmer, E.F.P. (2005). "Neighbors as Negatives: Relative Earnings and Well-Being." *Quarterly Journal of Economics* (January): 963-1002.
- Morris, M. (1979). *Measuring the Condition of the World's Poor: The Physical Quality of Life Index*, New York: Published for the Overseas Development Council by Pergamon Press.
- Putnum, R.D. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of America*. Simon and Schuster, New York.
- Prescott-Allen, R. (2001). *The Wellbeing of Nations*, Island Press and International Research Centre.